

KUSTANTAMO
HELMIVYO

JURI
NUMMELIN

VAIKEA
LAJI kirjoittajan
muistelmia

Vaikea laji

Juri Nummelin

Vaikea laji

Kirjoittajan muistelmia

Kustantamo Helmivyö
Turku 2024

Kustantaja: Kustantamo Helmivyö
Juri Nummelin: Vaikea laji
ISBN: 978-952-7469-40-8
Painopaikka: BoD – Books on Demand,
Norderstedt, Saksa

Lukijalle

Vaikea laji on kooste kirjallista uraani käsitteleviä kirjoituksia. Suuri osa on ilmestynyt jo aiemmin kirjojen esipuheina tai jälkisanoina tai sitten blogeissa tai muissa yhteyksissä, joissa on tapana esitellä kirjaa tai kirjoja henkilökohtaisemmasta näkökulmasta. Poikkeuksen yleisestä linjasta muodostavat Recallmedin julkaisemasta Kari Suomalais -kirjasta kertova teksti sekä kirjan alussa oleva urani alkuvaiheita koskeva kirjoitus. Ne olen tehnyt *Vaikeaa lajia* varten.

Olen kaikkia aiemmin julkaistuja tekstejä editoinut niin, että ne olisi voitu kirjoittaa tätä kirjaa varten – lukija toivottavasti antaa anteeksi, jos en ole kaikissa kohdissa tässä onnistunut. Olen joka tapauksessa päivittänyt kirjoituksiani, jos on ollut aihetta nostaa esille myöhempiä teoksia tai muita projekteja. Teksteissä on myös toistoa, kun olen käsitellyt eri kirjoituksissa samoja teoksia tai teemoja. Monessa tapauksessa olisin päässyt helpommalla, jos olisin vain kirjoittanut uuden tekstin.

Pääosassa on työskentelyni kirjailijana, mutta mukana on myös tekstejä, joissa käsittelen toimintaani kustantajana (vuonna 2016 perustamani yhden miehen mikro- tai pienkustantamo Helmivyö) tai kustannustoimittajana (Arktisen Banaanin dekkarisarja).

Lukija huomaa, että kirja on aukkoinen enkä käsittele kaikkia teoksiani tai edes suurinta osaa niistä. Kirja olisi näin laajentunut huomattavasti, mutta kyse on ehkä myös siitä, että jos ei ole ollut kirjoitettavaa, prosessi on sujunut mukavasti eikä muisteltavaa ole ollut. Toisaalta jois-

tain kirjoista olen kirjoittanut enemmänkin promootiomielessä tai jos jokin henkilökohtainen pointti ei välity itse kirjasta. (Tällainen tapaus on esimerkiksi *Kuoleman usvaa ja pimeyttä*.)

Kirjassa on monia tekstejä, joissa kerron hankalista kustantajista tai epäonnistuneista hankkeista, mutta tarkoitukseni ei ole mollata ketään, ainoastaan kertoa niistä realiteeteista, joissa kaltaiseni tuottelias, mutta tunnettuudeltaan melko matalalla profiililla liikkuva kirjailija ja toimittaja työskentelee. Freelancerin elämä ei ole hohdokasta, mutta monet tapaukset ovat jälkeen päin kerrottuna muuttuneet hauskoiksi tai vähintään kiinnostaviksi muistoiksi – ja monista hankkeista olen kuitenkin saanut edes jonkin verran rahaa, jolla on voinut raahautua jälleen kerran vähän pidemmälle elämän tiellä.

Yksi idea kirjan nimeksi oli ”Osittain omaa syytä”. Se olisi kertonut siitä, että olisin voinut valita toisin, mutta en ole valinnut, joten en voi aina syyttää kuin itseäni.

Työnimenä oli myös vaikea ”Ilman toivoa rojalteista”. Olen tehnyt paljon töitä niin, että olen saanut vain kertakorvauksen eikä sopimuksessa ole puhuttu mitään rojalteista. Olenkin usein ihmetellyt Suomen tietokirjailijoiden, Kirjailijaliiton ja muiden tahojen optimistisia ohjeita siitä, paljonko tekijälle pitää maksaa. Toki on hyvä, että on edes jonkinlaisia selkänokkia, mutta käytännössä vain muutama iso kustantaja pystyy maksamaan tekijöille niin paljon kuin mainitut tahot edellyttävät – ja isoille kustantajille taas on vaikea saada kirjoja, mistä kertovat esimerkiksi Kai Ekholmin yritykset löytää kustantaja runoilija Anselm Hollon elämäkerralle. Itse en ole niin suurta

hanketta edes halunnut aloittaa, mieluummin olen tehnyt jotain vähän helpompaa ja hommannut kirjalle vähän pienemmän kustantajan. (Ekholmin teoksen julkaisi lopulta Rosebud eli kirjakauppa. Sopimuksen sisältöä en tunne.)

Kirjan avaa varsinaisesti ystäväni ja kollegani Ville Hännisen kirjoitus, joka ilmestyi alun perin vuonna 2022 minulle tehdyssä 50-vuotisjuhlakirjassa. Ville ymmärtää minua tavalla, joka uskoakseni puhuttelee laajempaakin lukevaa yleisöä.

Lopussa on liitteinä bibliografiani siinä muodossa kuin se on tämän kirjan ilmestyessä. Bibliografiassa on vain sellaisia kirjoja, joissa on ISBN-tunnus; olen koonnut erikseen listauksen omakustanteistani, joissa ei sellaista ole. Osa näistäkin on tosin tietokirjoja, kuten pikkuinen *Ihmeen tuntua*, joka ilmestyi ennen *Pulpografiaa*. Lopussa on vielä listaus Turbatorin m-sarjasta, jonka luomisessa minulla oli merkittävä osuus.

Loppuun olen kirjoittanut vielä jälkisanat, joissa kerron tilanteesta ja tunnelmista kirjan valmistuessa hetkeä ennen joulunpyhiä.

Turussa marras-joulukuussa 2023

Juri Nummelin

Ville Hänninen

Kohta kystä, aivan kohta

23 vuotta sitten satuin huomaamaan, että kiosikirjoista oli ilmestynyt uusi kirja: *Pulpografia: amerikkalaisia kioskidekkareita suomeksi 1936–89*. Mikä aihe! Tutustuin kirjaan ja ihmettelin, miten se on löytänyt kustantajan, joka on päästänyt painokoneisiin niin uhmakkaan vuoren bibliografista tietoa. Pidin kirjaa arvokkaana aseettomana vastarintana ATK:n hirmuvaltaa vastaan. Heti ensi sivuilta kävi myös ilmi, että tällaisen luojalla täytyy olla laaja yleissivistys ja kyky suunnistaa merenmudassa.

Myin jutun Ilta-Sanomiin ja sovin Juri Nummelinin kanssa haastattelun. Lienen onnistunut kaupanteossa puhumalla ”vanhoista dekkareista”, en bibliografioista enkä varsinkaan vastarintaliikkeestä, johon itsekin koin kuuluvani. En yleensä tee puhelinhaastatteluja saati nykyaikana sähköpostihaastatteluja, koska ihminen pitää kohdata elävänä. Keskustelu oli kuitenkin antoisa. Tuntui että olin ymmärtänyt Nummelinin lähtökohdat ja kiinnostuin niistä.

Kun haastattelu ilmestyi kuvineen, yllätyin vielä haastateltavan tyylikkyydestä. Ehkä olin alitajuisesti olettanut kaltaistani puolihampuusia tai ”bibliografiamiestä” kohoavine ohimoineen, heikosti leikattuine hiuksineen, pullonpohjasilmälaseineen ja vähän pullottavine poskineen. Jopas jotakin, jätkä onkin dandy, mietin. Miten dekkariukeli voi olla dandy, kaikkea sitä maailmassa, mietin. Kuten niin usein, itse rakentamani ristiriidat alkoivat kiehtoa. Tunnistin jonkinlaisen hengenheimolaisen. Mutta mikä on henki? Entä heimo?

Kun hengen maailmasta puhutaan, on aina syytä siteerata materialistiksi julistautunutta Marxia. Hän kirjoitti *Pääomassaan* proletarisaatiosta, vieraantumisesta ja työläisten alistumisesta palvelemaan konetta. Pääoma pelkistetään usein lisäarvon ja luokkaristiriitojen kaltaisiin termeihin, mutta monenlaisia kirjallisia aineksia sisältävä teos käyttää vahvoja puheenvuoroja vapauden puolesta. Marx olisi itse ollut ensimmäisiä häiriköitä, jotka olisi retusoitu myöhemmän ihannevaltion virallisista valokuvista.

Marxin vävy Paul Lafargue kirjoitti *Oikeuden laiskuteen*, jossa hän oli suhteellisen lähellä appensa ajatuksia, mutta painotti vähän eri näkökulmaa. Työ ei saa olla itseisarvo. Ihmisen tehtävä maapallolla ei ole uurastaa missä tahansa työssä tahansa – vaan toteuttaa itseään. Samaan hengenvetoon Marx kirjoittaa *Pääomassa*:

Ihminen voi olla vain silloin riippumaton, kun hänen suhteensa maailmaan ihmisenä on inhimillinen. Kun hän näkee, kuulee, haistaa, maistaa, tuntee, ajattelee, tarkkailee, tahtoo, toimii, rakastaa, lyhyesti: vahvistaa ja tuo selvästi esille kaikkia niitä aisteja joista hänen oma itsensä muodostuu. Silloin hän ei ole vain vapaa jostakin vaan vapaa johonkin.

Klassisen liberalismin mukainen jostakin-johonkin-erottelu kuulostaa yksinkertaiselta, mutta sielunvihollinen on asettanut vapauden saavuttamisen eteen loputtomiin esteitä. *Pääoman* kolmannessa niteessä Marx kirjoitti, että on olemassa yhtäältä välttämättömyyden valta-

kunta ja toimeentulon nimissä tehtävä työ, mutta sen jälkeen kun välittömät tarpeet on tyydytetty, ”alkaa inhimillisten voimien kehitys, joka on itsetarkoitusta, tosi vapauden valtakunta, joka voi kuitenkin puhjeta kukoistukseen ainoastaan tuon välttämättömyyden valtakunnan ollessa sen perustana.”

Ihailen tapaa, jolla Juri (tästedes tekstissä etunimellä, ystäväystyin hänen kanssaan Pulpografian jälkeen) on kysynyt saamaan itselleen edes jonkinlaisen perustan, joka on mahdollistanut suuressa määrin tosi vapautta. Rahaa jatkuva apurahojen hakeminen ja erilaisilla tekijänoikeuskorvauksilla eläminen on varmasti tuonut vähän. Siivoojana elättää itsensä paremmin. Välttämättömyyden valtakunta on kuitenkin saavutettu ja enemmän: drinkkejä on juotu, Dynkyssä bailattu, kirpputorit koluttu, kesämökki hankittu.

Esikoisteoksen *Pulpografia* jälkeen muotoutunut vapauden (ja olkaamme rehellisiä, usein myös välttämättömyyden, nämä kaksi menevät välillä sekaisin) valtakunta, Nummelinianan tasavalta, näyttää ensi katsomalta aika erikoiselta. Mielikuva johtuu siitä, että Juri on vuosikaudet pystynyt kirjoittamaan niin, että hän on samaan aikaan huomattavan erikoistunut ja kuitenkin voi kirjoittaa mistä vain. Juuri sitä(-kin) vapaus on.

Hän on siis kirjoittanut paitsi *Pulpografia Britannican* myös *Pienen talkkunakirjan*. Paitsi *Kuoleman usvaa ja pimeyttä: Suomalaisen kauhukirjallisuuden historian* myös *Sodan värit: valokuvia jatkosodasta*. Paitsi *Wild West Finland: Suomalaisen lännenkirjallisuuden historian* myös *Unohdetun Waltarin*. Paitsi *Sotaa, sutinaa, seik-*

kailuja: suomalaisesta kioskikirjallisuudesta myös Osma, Ranja, Vilmiina: 800 harvinaista etunimeä. Tosinumme-
listilla on tietysti myös muun muassa Banalologioita: es-
seitä mitättömästä, Elokuvan aakkosia, Erotiikan taita-
jia, Hallusinatsioneja, Huonoimmat novellini, Kolmensa-
dan vuoden yksinäisyys: yksinäisyyden kuvauksia 1500–
1700-lukujen eurooppalaisessa kirjallisuudessa, Misan-
tropian historia, On suurten muinaisten aika, Retrovau-
vat, Sherlock Holmes Suomessa, Sisällissodan ääniä, So-
sialistinen lasten aapinen, Titaanien laulu: ja muuta his-
toriallista, eksoottista ja kauhurunoutta, Turun seudun
arkkitehtuuriopas, Vasemmiston vihapuhetta, Viimeinen
bjarmialainen ja Ville: aikansa valinkauhassa.

Nimistä ja aiheista selviää, että Juri on nykyajan arkeologi, joka kaivaa maasta ruostuneet kolikot ja melkein maastuneet purukumipaperitkin ja esittelee löydöksiään tasaveroisen ihastellen. Muut päättäkööt, mitä niille voi tehdä.

Näen näin erikoisen toiminnan vakaumuksellisena ja poliittisena. Kulttuurikentille on ominaista luutuminen. Lopulta kaikki hajoaa ja muuttuu muuksi, mutta kauan sitä ennen syntyy kaanoneita, klisheitä ja kaikenlaisia konventioita.

Opimme pitämään tietynlaista taidetta arvokkaana, ”koska näin on”, ja opimme pitämään kirjojen katoavaisuutta hyväksyttävänä. Opimme hyväksymään ikävystyttävän ja vähän lannistavankin oppikirjahistoriankirjoituksen, jossa kulttuurisesti arvokkaita suomalaisia kirjoja on vain jokunen eikä klassikoita ole lukenut monikaan.

Markku Eskelinen korostaa *Kolmen kehän sirkuksessa*

vaihtoehtoisia tapoja tarkastella suomalaista/suomenkielistä kirjallisuushistoriaa, Yhdysvalloissa painetusta amerikansuomalaisesta kirjallisuudesta aikuisille suunnattujen ”verbovisuaalisten” teosten historiaan. Yhdessä kirjansa ”valesseistä” hän luettelee kymmeniä mahdollisia väitöskirjan aiheita, joita suomalaisen kirjallisuuden historiasta voisi pelkästään hänen oman tuotantonsa aiheiden pohjalta tehdä muttei ole tehty. Jälleen tunnistan jonkinlaista hengenheimolaisuutta, mutta mietin myös, että kulttuurisesta laajuudesta ja näkemyksellisyydestään huolimatta Markku Eskelisen tuotanto tuntuu miltei Nummelininan alaviitteeltä. Juri toteuttaa käytännössä Eskelisen teesejä, omalla vapaalla tavallaan, joka ei ole sidoksissa yliopistolaitokseen sen paremmin kuin median määrittäisyyksiinkaan.

Monipuolisena itsensä toteuttajana ja tiedonlisääjänä pidän myös edesmennyttä Perttu Häkkistä. En tuntenut häntä, mutta nimeni sattuu aakkostumaan lähelle. Siksi silmäilin vuosien ajan, mitä Häkkinen oli varannut luetta-
vakseen Kansalliskirjastossa. Teosten kirjo oli luvalla sanottuna moninainen ja omituinen. Tässä paljastan kuitenkin vain 1970–80-luvuilla ilmestyneen, sveitsiläistä alkuperää olleen umpisurkean Bobo-sarjakuvalehden vuosikertasidoksen.

Mikäli Juri olisi helsinkiläinen, Hänninen (tai Häkkänen) ja joutuisi sietämään Kansalliskirjaston ”tsaristista ilmapii-
riä”, hän olisi jo vuosia sitten toimittanut pienjulkaisun ”Perttu Häkkisen erikoissalilainat”. Sillä toisin kuin nykyään luullaan, asioiden ja ilmiöiden lista on itsessään väkevä narratiivi. Mitään varsinaista tarinaa ei tarvita, moni-

ilmeinen bibliografia riittää herättämään mielessä sellaisia. Kirjoissa näkyy koko elämä.

Perttu Häkkisen kuoltua perustettiin hänen nimeään kantava säätiö, joka jakaa vuosittain Vuoden valonkantaja -alakulttuuripalkintoa. Kun säätiö tiedusteli mahdollista saajaa kannattajajäseniltään, nakutin tuntoni samantien viestiksi:

Hei,

ehdotan vuoden valonkantaja -palkinnon saajaksi tietokirjailijaa ja kustantajaa Juri Nummelinia. Nummelinin teokset muun muassa suomalaisen kauhu- ja lännenkirjallisuuden historiasta, eroottisesta kirjallisuudesta ja kioskikirjallisuudesta ovat perehtyneisyydessään vertaansa vailla. Oikean tietokirjailijan tavoin Nummelin suorittaa yhä uudelleen alkemistisen eleen: etsiytyy erityyppisten ainesosien äärelle ja tuloksena syntyy kultaa. Toisin sanoin ilmaistuna: Nummelin palauttaa maailmaan sen mikä on aina ollut keskuudessamme, "täällä", mutta jonka olemassaolosta emme ole tiedenneet.

Ystävällisin perjantai-illan terveisin,
Ville Hänninen,
Toimittaja, tietokirjailija

Menestystä ei tullut, mutta olisi ollut syytä. Suoritin ehkä liian populistisen eleen käyttämällä noin salatieteellistä kieltä. Toisaalta se vastaa ajatteluani. Kulttuurihisto-

ria koostuu näkyvästä ja näkymättömästä, ja jälkimmäistä on tietysti tolkuttomasti enemmän kuin ensin mainittua. Siksi historiasta kirjoittavan ihmisen suoranainen velvollisuus on tehdä näkymätöntä näkyväksi ja osoittaa kuviteltuja ja kuvittelemattomia yhteyksiä eri aikojen ja niiden taideluomusten välille.

Itse kommunikoin kirjojen kanssa ja kautta. Näinä aikoina jopa kiivaammin kuin toisina. Yksityinen lukeminen on kapinallista, ei muodosta tykkäysyhteisöjä vaan myllää mieltä. Minulle (ja Marxille todellisuudessa myös, uskon) näkeminen, kuuleminen, haistaminen, maistaminen, tunteminen, ajatteleminen, tarkkaileminen, tahtominen, toimiminen ja rakastaminen ovat mahdollisia ennen kaikkea kirjojen ja joskus kirjoittamisenkin välityksellä. Kirjallisuus ja kulttuuri tuntuvat parhaimmillaan yhä todelliselta vapauden valtakunnalta.

Siksi Juri on vuoden 2000 jälkeen kuulunut esikuviini, esimerkillisiin merkillisiin ihmisiin. *Pulpografia* oli hänen esikoisensa. Sen jälkeen on ilmestynyt niin monta ja niin monen muotoista teosta, että mikään tietokanta ei pysy perässä. Fennica löytää ”Nummelin, Jurilla” 25.9.2023 sentään 200 osumaa. Melkein kärjessä on ”elämäkerrat, muistelmat” -kirjastoluokkaan lykätty ”Päivitysten kirja: yksitoista kuukautta Facebookissa”, hyvin jurimainen hanke, jonka pääasiallinen tarkoitus oli koota mundaaneja tapahtumia kansien väliin koska miksipä ei, ja nyt yli kymmenen vuotta myöhemmin teos orastaa jo kulttuurihistoriallista arvoa.

Yksi erikoisimmista lukemistani Jurin teoksista on *Bel-sazarin pidot*. Se on hänen, ateistin tai ainakaan Jumalaa

tuntemattoman henkilön, toimittama 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun uskonnollisten novellien kokoelma. ”Idea on kirjallisuushistoriallinen, esittää vaihtoehtoinen näkemys suomalaisesta kirjallisuudesta ja sen kehityskuluista”, Juri kirjoittaa esipuheessa ja on tietysti ujuttanut mukaan myös ”alustavan Suomalaisen Raamattuun pohjautuvan kirjallisuuden bibliografian”.

Irma Tähtirannan ”Köyhän lesken tarina” sisältyy modernistiseen *Suunemin vaimoon* (Otava, 1948), joka jäi kirjoittajansa ainoaksi romaaniksi. Sen yhdessä sisäkkäistarinassa kerrotaan, miten profeetta Elia kohtaa Sareptan lesken ja herättää tämän lapsen henkiin. Tähtiranta kuvaa tilannetta niin elävästi, että haistan ja maistan kaiken. Haluan tulkita tämän pätkän myös (tiedon) jakamisen ja sen nautinnollisuuden kuvauksena:

Ja se outo vaeltaja seisoskelee pihalla.

Ah, se on Elia Tisbeläinen, Karmelin vuoren rukoi-
lija, voimallinen mies Jumalan asialla ja odottelee
lämpimäistä.

Lieden tuli syttyy, kiire on taikinan nousta. Ei siinä nyt parane itseään ensinkään lukuun ottaa, mitä kourallisesta kunhan vain selviytyisi tänä päivänä vieraastansa, että näin viimeisenä päivänä vielä vieraita lesken majaan. Voi, nyt voi, vieraita! Koska niitä on viimeksi ollut? Siitä on pitkä aika. Kas vain, poika näyttää puhuvan tuolla vieraalle, kyllä se nyt kertoo, mitä tietää, lasten tapaan. Samapa se, mitä hänellä salattavia! Kerro vain, ettei meillä ole isää, ette ole koskaan isääsi nähnytkään! Vai että Keritin puro

ja kuivana vaikertaa. Mitä tästä maailmasta tulee...
Voi, voi sentään, kunpa se Jumala ihmisiä armah-
taisi...

Hän, kyltynyt ja hengessänsä monesti jo tästä
maasta lähtenyt, aivan suloisen leipomistouhun nyt
sai.

...Pitäisikö asuntokin? Ja hän neuvoi vierasta ylis-
tupaan, sinne sai asunnon. Mutta hänen leipänsä, sen
vaeltajan leipä, on kohta kystä, aivan kohta.

Niin he käyvät atrialle, ja lämmin leipä tuoksuu.
Silloin, katso, se vieras ottaa leivän, ennenkuin ku-
kaan siihen on koskenut, siunaa sen ja murtaa kaikki-
en syötäväksi.

Jumalan mies!

Tuoreen vehnäisen leivän tuoksu nousee maasta,
ja ihmiset on pantu isoamaan ja janoamaan sitä nä-
kyväistä leipää ja vettä, vaan myös näkymätöntä.

Mihinkä sitä riemua vertaisi?... Myöhäissateiden
vesi puron paisuttaa, ja silloin sen riemu on väkevä.
Eikö se maja sinä hetkenä ollutkin kirkastusmaja...
Herran vuorella?

VAIKEA LAJI

Turkulainen Juri Nummelin on ihmiskone, jonka CV:n lukeminen sysää ihmisen kuin ihmisen hulluuteen. Nummelinilla on myös mahdollisesti kustantajien määrän Suomen ennätys reilusti yli 30 kustantajalla.

Vaikeassa lajissa Nummelin kertoo tuskastuttavimmat ja rasittavimmat kokemuksensa apurahojen, kustantajien, kustannustoimittajien ja nuivien kriitikoiden maailmassa, mutta samalla hän tulee tallentaneeksi 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenien kirjallisuus- ja kustannusmaailmaa murroksineen ja vastavirtoineen.

Vaikeaan lajiin sisältyy kuitenkin myös onnistumisen elämyksiä, lämpimiä ja mukavia muistoja kollegoista ja erilaisista projekteista.

Osa kirjan teksteistä on julkaistu aiemmin esipuheina tai jälkisanoina eri kirjoissa tai blogeissa. Osa teksteistä on kirjoitettu tätä kirjaa varten. Teoksessa on tietokirjailija ja kriitikko Ville Hännisen esipuhe, ja sitä täydentävät erilaiset bibliografiat Nummelinin rikkaasta ja vaihtelevasta tuotannosta.

9 789527 469408

ISBN 978-952-7469-40-8

Kansi: Timo Ronkainen